

Стан та вектори бюджетної децентралізації в Україні

Пріоритетним напрямком реформ, які здійснювалися у розвинутих ринкових і постсоціалістичних країнах наприкінці 1980-х рр., стала децентралізація державного управління як важлива умова подальшої демократизації суспільного життя. Поглиблення процесів децентралізації було зумовлено необхідністю підвищення ефективності державного сектора шляхом надання місцевій владі можливості оперативної, якісної і прозоро надавати суспільні послуги. Невід'ємним складовим елементом децентралізації державного управління є бюджетна децентралізація, яка в сучасних умовах розглядається не лише як достатня, а й як необхідна умова успішної децентралізації державних функцій тому, що за умови її здійснення:

- зростає активність й ініціатива місцевої влади;
- відкриваються додаткові можливості щодо формування місцевих бюджетів;
- збільшується свобода у використанні коштів органами місцевого самоврядування;
- посилюється відповідальність за вирішення місцевих проблем;
- підвищується ефективність трансфертної політики;
- проводиться результативне фінансове вирівнювання.

До основних індикаторів бюджетної децентралізації зазвичай відносять: частку видатків розширеного уряду у ВВП, рівень перерозподілу ВВП через державний і місцеві бюджети, розподіл бюджетних ресурсів у бюджетній системі між державним та місцевими бюджетами, співвідношення власних і закріплених доходів місцевих бюджетів, ступінь дотаційності місцевих бюджетів тощо.

Що стосується видатків розширеного уряду (зведений бюджет та соціальні фонди), то спостерігається їх стабільне зростання зі 35,9% ВВП у 1999 р. до 46,1% у 2008 р. [3, 154] а у 2009 р. – майже до 50% ВВП. Лише через бюджетну систему останніми роками перерозподіляється близько 30% ВВП країни, причому у державному бюджеті зосереджується до 75% доходів і за його рахунок здійснюється 60% видатків зведеного бюджету України [1, 7]. У загальному фонді місцевих бюджетів у даний час переважають закріплені доходи (85%); неухильно збільшується частка трансфертів із державного бюджету, які у 2010 р. досягли рівня 49,1% сукупних доходів місцевих бюджетів [2].

Наведені показники яскраво засвідчують досить високий ступінь централізації державних фінансів нашої країни, яка має тенденцію до посилення. Поряд з цим задекларовані урядом прагнення до децентралізації, зокрема бюджетної, залишаються так і не реалізованими на практиці.

Прийняті у минулому році Бюджетний і Податковий кодекси передбачають низку новацій, спрямованих на покращення ситуації, яка склалася у державних фінансах. До них слід віднести: вдосконалення бюджетного процесу; перерозподіл дохідної бази державного і місцевих бюджетів на користь останніх; розширення переліку власних доходів місцевих бюджетів, у т.ч. надходжень бюджету розвитку; визначення нового переліку місцевих податків і зборів, зміна бази оподаткування та забезпечення її еластичності; запровадження місцевого податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; впорядкування видатків місцевих бюджетів тощо.

Крім того, як засвідчує попередній досвід здійснення реформ, лише одними змінами у фінансовій сфері (бюджетній та податковій системах), навіть за умови їх успішного здійснення, не можливо провести реальну децентралізацію державного управління. Для цього необхідні реформи адміністративно-територіального устрою, а також системи державного управління; комплексне (організаційне, матеріально-технічне) зміцнення інституту місцевого самоврядування. Серйозного дослідження та відповідного теоретичного обґрунтування потребують також питання місця державного сектора в економічній системі країни та визначення його доцільних меж.

Практика бюджетної децентралізації у постсоціалістичних країнах виявила деякі недоліки, характерні також і для України, усунення яких повинно стати ключовими векторами державної політики. Насамперед це – відсутність науково обґрунтованої стратегії децентралізації державного управління; недооцінка важливості позитивних наслідків децентралізації; відсутність державного органа влади, який несе відповідальність за фінансування місцевої влади; наявність великої кількості дрібних фінансово несамодостатніх територіальних громад, не здатних якісно надавати суспільні послуги; і найважливіше – це відсутність політичної волі для послідовної реалізації цілей децентралізації.

Література

1. Бюджет та економіка. Основні тенденції 2010 року / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К. : ДГВПП «Зовнішторгвидав України», 2010. – 12 с.
2. Звіти Міністерства фінансів України про виконання бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя станом на 1 січня 2011 року. [Електронний ресурс]. / Офіційного сайту Комітету Верховної Ради України з питань бюджету. – Режим доступу : <http://budget.rada.gov.ua>
3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейди [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.